

UDC: 821.111(73)

ДЫЛОГІЯ ГІШ ДЖЭН: ЯК МОНА ЧАНГ СТАНОВІЦЦА ЧАНГОВИЦ

Юрый Стулаў

Кандыдат філалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры,
Кафедра замежнай літаратуры,
Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт (БЕЛАРУСЬ),
220034, г. Мінск, вул. Захарова, 21,
e-mail: yustulov@mail.ru

АНТАЦЫЯ

У артыкуле разглядаецца дылогія вядомай амерыканскай пісьменніцы кітайскага паходжання Гіш Джэн, у якой яна на прыкладзе двух пакаленняў кітайскіх імігрантаў прасочвае іх цяжкія шляхі да асіміляцыі ў амерыканскім грамадстве, што выклікае праблемы з самаідэнтыфікацыяй і выбарам жыццёвых прыярытэтаў. *Мэтай* артыкула з'яўляецца выяўленне рознасці падыходаў прадстаўнікоў двух пакаленняў да каштоўнасных арыентацый і ўплыў і ўзаемапраціканне кітайскай і амерыканскай культур на фарміраванне гібрыднай асобы. *Даследчая методика.* У артыкуле выкарыстоўваецца сістэмны падыход з упорам на культурна-гістарычны і біяграфічны метады. На аснове гэтых метадаў была паказана своеасаблівасць раманаў дылогіі. *Вынікі.* Прааналізаваны раманы дылогіі, якія закранаюць найважнейшыя для імігрантаў праблемы самаідэнтыфікацыі і ўрастання у глебу новай радзімы, знаходжання ў ёй свайго месца без разрыву з гістарычнай радзімай. *Навуковая навізна.* Артыкул звёрнуты да творчасці яшчэ недастаткова даследаванай кітайска-амерыканскай пісьменніцы, якая закранае балючыя тэмы амерыканскага грамадства. *Практычная каштоўнасць.* Артыкул можа паслужыць асновай для далейшага вывучэння творчасці транскультурных аўтараў, больш глыбокага знаёмства з іх паэтыкай ў тэарэтычным і перакладаведчакім аспектах.

Ключавыя словы: літаратура ЗША, этнічная меншасць, кітайская іміграцыя, ідэнтычнасць, самаідэнтыфікацыя.

GISH JEN'S DILOGY: HOW MONA CHANG BECOMES CHANGOWITZ

Yuri Stulov

Candidate of Philology, Associate Professor, Chair of Department,
Department of World Literature,
Minsk State Linguistics University (BELARUS),
220034, Minsk, 21, Zakharova St.,
e-mail: yustulov@mail.ru

ABSTRACT

The article discusses the diology of Gish Jen, the renowned American writer of Chinese descent, in which she traces back the difficulties of two generations of Chinese immigrants on the way to assimilation in American society that arouse problems with self-identification and choice of life priorities. The *goal* of the paper is to point out the difference of two generations in the approaches to value orientations and the influence and interaction of Chinese and American cultures in the formation of a hybrid personality. *Methodology.* The paper makes use of the systemic approach with the focus on the cultural-historical and biographical methods that allowed to show the specificity of the novels of the diology. *Results.* The analysis of the novels of the diology showed that they deal with the most acute problems for the immigrants: self-identification and rooting into the soil of the new homeland as well as finding their place there without severing ties with the historical homeland. *Scientific novelty.* The paper addresses the work of a writer, which has yet been understudied, though the questions that she deals with are some of the most painful for US society. *Practical use.* The paper may be used for further study of transcultural authors, closer acquaintance with their poetics from the point of view of theory and translation studies.

Key words: US literature, ethnic minority, Chinese immigration, identity, self-identification.

ДИЛОГІЯ ГІШ ДЖЕН: ЯК МОНА ЧАНГ СТАЄ ЧАНГОВІЦ

Юрій Стулов

Кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри,
Кафедра зарубіжної літератури,
Мінський державний лінгвістичний університет (БІЛОРУСЬ),
220034, м. Мінськ, вул. Захарава, 21,
e-mail: yustulov@mail.ru

РЕФЕРАТ

У статті розглянуто діалогію відомої американської письменниці китайського походження Гіш Джен, де вона на прикладі двох поколінь китайських імігрантів простежує їхні складності на шляху до асиміляції в американському суспільстві, пов'язані з проблемами із самоідентифікацією і вибором життєвих пріоритетів. *Метою* статті є виявити відмінності у підходах представників двох поколінь до ціннісних орієнтацій та вплив і взаємопроникнення китайської й американської культур на формування гібридної особистості. *Дослідницька методика.* У статті використано системний підхід з оперттям на культурно-історичний та біографічний методи. *Результати.* З'ясована своєрідність романів діалогії, в яких порушені важливі для імігрантів проблеми самоідентифікації і вrostання в ґрунт нової батьківщини, знаходження в ній свого місця без розриву з історичною батьківщиною. *Наукова новизна.* Стаття присвячена творчості ще недостатньо дослідженої китайської письменниці, яка торкається болісних тем американського суспільства. *Практична цінність.* Стаття може слугувати базою для подальшого вивчення творчості транскультурних авторів, більш глибокого ознайомлення з їхньою поетикою в теоретичному та перекладознавчому аспектах.

Ключові слова: література США, етнічна меншина, китайська іміграція, ідентичність, самоідентифікація.

Пры агульнай полікультурнасці амерыканскай літаратуры ў апошні час звяртаюць на сябе ўвагу творы пісьменнікаў кітайскага паходжання, якія ўжо вылучаюцца ў асобную этнічную галіну літаратуры ЗША, у той час як яшчэ некалькі дзесяцігоддзяў таму яна лічылася толькі часткай азіяцка-амерыканскай літаратуры. Некаторыя з кітайска-амерыканскіх аўтараў прызнаны сёння класікамі (Максін Хонг Кінгстан, Эмі Тэн, Дэвід Хенры Хванг); іншыя толькі нядаўна заявілі пра сябе (Анчы Мін, Біл Чэнг, Чарльз Ю). Па сваёй ідэяна-тэматычнай накіраванасці, эстэтычным прынцыпам і своеасаблівасці паэтычнай мовы кітайска-амерыканская літаратура значна адрозніваецца ад літаратуры амерыканцаў японскага, карэйскага, індыйскага або в'етнамскага паходжання. Гэта абумоўлена гістарычнай, грамадска-палітычнай і мастацкай спецыфікай, але сёння ўжо можна канстатаваць, што і гэтыя этнічныя пласты таксама знаходзяцца ў працэсе афармлення ў асобныя галіны амерыканскай літаратуры.

Асаблівую нішу ў амерыканскай літаратуры мяжы ХХ – ХХІ стагоддзяў займае Гіш Джэн. Яна – чацвёртае дзіця ў сям'і імігрантаў з Кітая, якія прыбылі ў ЗША ў 1940-я гг. Як і многія іншыя перасяленцы, яе бацькі марылі ўладкавацца ў Новым Свеце і пусціць там карані. Для іх само паняцце «Амерыканская мара» азначала дасягальнасць поспеху, бо Амерыка – гэта «краіна магчымасцяў», і трэба толькі старанна працаваць, каб убачыць плён сваіх рук. У мінулыя дзесяцігоддзі ў ЗША працягвалі прыбываць сотні тысяч імігрантаў з усяго свету, у тым ліку з Кітая, якія, нягледзячы на тое, як расце моц краіны ў сусветнай палітыцы і эканоміцы, усё ж такі спадзяюцца выканаць

свае мары ў самай магутнай краіне свету – ЗША. Даследуючы вобраз Амерыкі ў вачах выхадцаў з Азіі, амерыканскія гісторыкі У. Коэн і Н. Б. Таккер сцвярджаюць, што «амерыканская мяккая сіла працягвае карыстацца вялізнай прывабнасцю ў Азіі» [1, р. 1118], і гэта пацвярджаецца і лёсам сям'і Гіш Джэн, якая адмовілася ад дадзенага пры нараджэнні імені Ліліян і выбрала імя Гіш ў гонар выбітнай амерыканскай актрысы Ліліян Гіш. Будучая пісьменніца атрымала добрую адукацыю, скончыўшы Гарвард і працягнуўшы вучобу ў Стэнфардзе, які кінула, разчараваўшыся ў прафесіі. Бацькі не адобрылі ўчынак дачкі і адмовіліся фінансаваць яе, у выніку чаго яна адправілася ў Кітай, дзе зарабляла на жыццё выкладаннем англійскай мовы. Яна адчувала ў сабе жаданне пісаць, і, вярнуўшыся ў ЗША, паступіла ў пісьменніцкую майстэрню штата Аёва, дзе і пачала першыя спробы пярэ. Раман «Тыповы амерыканец» (Typical American, 1991) прынес ёй шырокую вядомасць і зацвердзіў яе ў правільнасці абранага шляху. Зараз яна член Амерыканскай акадэміі мастацтваў і навук, аўтар пяці раманаў, двух зборнікаў апавяданняў, двух кніг нон-фікшн і шматлікіх артыкулаў і нататак ў вядучых амерыканскіх газетах і часопісах.

«Мона ў зямлі заповітнай» стала другой кнігай у дылогіі Гіш Джэн, дзе прасочваецца лёс двух пакаленняў сям'і Чанг, якая ўяўляецца досыць тыповай для імігрантаў, якія пачыналі сваё жыццё ў Амерыцы ў 1950–60-я гг. У рэцэнзіі на раман крытык Дон Лі не без падставаў піша, што гэтая кніга – «ўзрушаючая пародыя, якая прымушае чытачоў перафармуляваць паняцце этнічнасці і падказала аднаму вельмі збянтэжанаму журналісту назваць сваю рэцэнзію на раман „Галкі з мацы”» [4, р. 220]. Дылогія падымае складаныя пытанні культурнай разнастайнасці ЗША, этнічнасці, асіміляцыі, самаідэнтыфікацыі і цяжкасцяў гэтага працэсу, як і канфліктаў пакаленняў, якія накладваюцца на расавыя і этнічныя. Назву першага рамана «Typical American» можна было б перакласці і як «Тыпова па-амерыканску», паколькі ён апавядае пра лёс кітайцаў, якія апынуліся ў ЗША і спрабуюць зразумець іншы спосаб жыцця і звычаі амерыканцаў, многія з якіх здаюцца ім дзіўнымі і не заўсёды разумнымі, такім чынам пашыраючы метафару рамана, накіраваную на стэрэатыпы, што існуюць ва ўзаемаадносінах людзей як у Амерыцы, так і ў свядомасці кітайцаў. Гэта фраза, якую галоўныя героі пастаянна ўжываюць, калі хочуць падкрэсліць сваё стаўленне да нечага, што ім не падабаецца.

У цэнтры твора – імігрант з Кітая Ёіфенг Чанг, які становіцца ў ЗША Ральфам, яго будучая жонка Хелен і сястра, якая з'ехала ў Амерыку раней за яго і здолела прыняць жыццё ў Амерыцы з усім добрым і дрэнным. Чытач з цікавасцю сочыць за перыпетыямі жыцця сям'і, ўзлётамі і падзеннямі, канфліктамі і шчаслівымі хвілінамі, але больш за ўсё прыцягваюць метамарфозы, што адбываюцца з персанажамі рамана пад уплывам амерыканскай рэчаіснасці. Яны ў цэлым ажыццявілі «амерыканскую мару», і дзеянне другога рамана цяпер канцэнтруецца на дачках Ральфа і Хелен Моны і Коллі, якія па-рознаму бачаць сябе ў амерыканскім грамадстве і абіраюць розныя стратэгіі паводзін. Праблема самаідэнтыфікацыі для іх аказваецца яшчэ больш складанай, чым для бацькоў, паколькі тыя імкнуліся па магчымасці

пазбавіцца ад т.зв. «кітайскасці», якая служыла перашкодай на іх шляху да амерыканскай мары. Першае пакаленне імкнецца інтэгравацца ў амерыканскае грамадства, але гэта складана па розных прычынах, у тым ліку з-за іх слабага валодання англійскай мовай. Дзеці ж нарадзіліся ў Амерыцы, ходзяць у амерыканскую школу, з дзяцінства разумеюць амерыканскія каштоўнасці, але пры гэтым адчуваюць, што ў іх ёсць нешта, што адрознівае іх ад іншых амерыканцаў. Сама пісьменніца ў інтэрв'ю прызнавалася: «Нават у ЗША існуе напружанне паміж набытай ідэнтычнасцю і ўспадкаванай. ... У Кітаі гэта 20% адной і 80% іншай, а ў Амерыцы ўсё наадварот» [6]. Яе гераіня Мона прыходзіць да высновы аб тым, што ў сучаснай сітуацыі ідэнтычнасць з'яўляецца свядомым выбарам чалавека.

Раман не выпадкова пачынаецца ў 1968 годзе, адзначаным напалам барацьбы за грамадзянскія правы, якая ў нейкім выглядзе выплюхваецца на старонках рамана то ў выглядзе рэплік Моны, яе дыскусій з аднакласнікамі, то ў прамовах анархіста Сэта Мандэла, які кідае выклік усяму агульнапрынятаму, то звольненага чарнакурага кухара, які ва ўсім бачыць расавую падаплёку. Разам са сваімі сябрамі гераіня кнігі аказваецца ўцягнутай у пытанні ўзаемаадносін рас ў ЗША, жаночага і антываеннага руху, якія прымусілі амерыканцаў шукаць адказы на выклікі часу і вылучылі на пярэдні план сацыяльныя, расавыя і этнічныя праблемы краіны.

У першай кнізе дылогіі галава сям'і Ральф Чанг і яго жонка Хелен здолелі дамагчыся пэўных поспехаў на амерыканскай зямлі, і цяпер сям'я імкнецца зрабіць чарговы крок да паляпшэння свайго становішча ў амерыканскім грамадстве і пераязджае ў прыгарад Нью-Ёрка Скарсхилл, населены ў асноўным багатымі габрэямі, дзе нішто не нагадвае пра беднасць і цяжкасці, з якімі яны сутыкнуліся ў першыя гады жыцця ў Амерыцы, што атрымаліся зусім не такімі, якімі бачыліся ў марак. А зараз іх чакаў ціхі паспяховы раён мегаполіса з усімі прыкметамі добрага жыцця і выдатнымі школамі, што асабліва важна для бацькоў з двума дзецьмі. Тут кітайцаў ўспрымаюць як «новых габрэяў», якія, дзякуючы сваёй працавітасці і зацятасці, здолеюць ўліцца ў суполку, прыносячы ёй карысць: «У рэшце рэшт, яны новыя габрэі, узорная меншасць і сімвал Вялікага Амерыканскага Паспеху. Яны ведаюць, што іх месца – у зямлі заповітай» [2, р. 3]. Насельніцтва мястэчка аднастайнае, і кітайцаў тут успрымаюць ў навіну, чым і не прамінула скарыстацца Мона. Яна адразу адчула, як цяжка будзе ёй завесці сяброў у новай школе, дзе дзеці добра разумеюць сацыяльны статус сваіх аднагодкаў. Іх можна здзівіць толькі тым, чаго яны ведаць не могуць, і яна, не задумваючыся, распавядае ім небыліцы пра кітайскія звычаі і традыцыі, зыходзячы з ходкіх стэрэатыпаў пра кітайцаў, і неўсвядомлена ўдзельнічае ў стварэнні новых, бо яе аднакласнікі яшчэ не сустракаліся тварам да твару з чалавекам іншага этнасу. У гэты момант і пачынаецца ўсведамленне Монай сваёй самасці, што стане асабліва відавочна пры паступленні ў школу новага вучня – японца Шэрмана Мацумото, які прымае яе за габрэйку. «Габрэйка? Ой! ... Вядома, я амерыканка. ... І ты мог бы стаць амерыканцам. ... Трэба толькі вывучыць сякія-такія правілы і гаворкі», пераконвае яна хлопчыка, які заяўляе, што ён японец. «У любым выпадку ты

мог бы стаць амерыканцам. Гэтак жа, як я магла б стаць габрэйкай, калі б захацела. Мне было б трэба толькі пераключыцца» [2, р. 14]. Гэты працэс асабліва важны ў перыяд станаўлення асобы, калі дзяўчынка параўноўвае маральна-этычныя ўстаноўкі ў сваёй сям'і і ў сям'і лепшай сяброўкі Барбары Гугельхайм і сутыкаецца з кансерватызмам ўласнай маці, выхаванай у традыцыях шанавання старэйшых, вяршэнства мужчыны ў доме і неабходнасці захавання іерархій у адносінах людзей.

Сустрэча з Барбарай, знаёмства з рабі Горавіцам, свабодныя норавы ў мясцовай моладзевай габрэйскай групе, а потым і першае каханне рэзка мяняюць Мону, якая вырашае «пераклучыць», г. зн. змяніць, сваю ідэнтычнасць на габрэйскую, ператвараючыся ў Мону Чанговец. Е. Караваева справядліва называе Мону прадстаўніцай «гібрыднага пакалення» [3, с. 163]. У Амерыцы ёй цесна ў жорсткіх рамках ідэнтычнасці, якая ідзе ад сям'і, таму што краіна зусім не падобная на Кітай, асабліва ў драматычны перыяд злому існуючых паняццяў і разбурэння традыцыйных нормаў. Нават і яе маці Хелен таксама змяняецца пад уплывам амерыканскай рэчаіснасці, спрабуючы стаць часткай грамадства. У адрозненне ад кітайскай культуры з яе калектывізмам і іерархічнасцю амерыканская культура робіць упор на індывідуалізм і асабісты выбар кожнага. Закахаўшыся ў анарха-сацыяліста Сэта Мандэла і захапіўшыся ідэямі юдаізму, яна кідае выклік як сваёй сям'і, так і ўсяму грамадству, сцвярджаючы, што ідэнтычнасць – гэта не нешта раз і назаўжды дадзенае, а тое, што мяняецца, перацякае, убірае ў сябе новае, у сілу чаго чалавек становіцца шматбаковее і складанее. У гэтым яе пераконваюць рэдкія тэлефонныя размовы з Шэрманам Масумото, якія з'ехаў з мястэчка, але час ад часу тэлефануе ёй з розных месцаў ЗША. Змяняецца не толькі яго акцэнт, але і сама асоба. Мона не здагадваецца, што яе разыгрываюць аднагодкі; аднак, для ўсведамлення складанасці ідэнтыфікацыі гэтая лінія вельмі значная для агульнай канцэпцыі рамана, сканцэнтраванай на неабходнасці пераадолення дваістасці за кошт апрапрыяцыі розных культурных кодаў і іх інтэграцыі ў свядомасці чалавека. Л. А. Мілн заўважае, што «для Джэн Мона – не аномалія; яна служыць ўвасабленнем таго, што ідэнтычнасці могуць быць пластычнымі, могуць пераглядацца...» [5, р. 57].

Гэта асабліва прыкметна на фоне трансфармацыі асобы Колі, сястры Моны, якая свядома цікавіцца кітайскім складнікам сваёй ідэнтычнасці і нават змяняе імя на кітайскае Кайлан. Самім сваім значэннем выбар імя вызначае ідэнтыфікацыю, што ў выпадку Колі, выпускніцы Гарварда, падкрэслівае, што яна таксама шукае сябе, але яе пошук ідзе ў процілеглым кірунку. Чалавек самаідэнтыфікуецца, адчуваючы агульнасць культуры, мовы, культурных хадоў з іншымі людзьмі. Змяненне асяроддзя, іншыя культурныя ўстаноўкі вымушаюць сясцёр пераглядаць сваю ідэнтычнасць, што дазваляе Гіш Джэн падкрэсліць, што ў сучасным адкрытым грамадстве ідэнтычнасць мяняе свае якасці і не зьяўляецца адназначнай і стабільнай. Пісьменніца ўскладняе гэтую тэму рознакіраваным рухам самаідэнтыфікацыі як сясцёр (Мона імкнецца да складанай ідэнтычнасці, Колі схіляецца да кітайскай ідэнтычнасці), так і другарадных персанажаў, напрыклад, Барбары Гугельштайн, якая, прызнаючы

свае габрэйскія карані, разам з тым аддае перавагу сваёй „амерыканскасці”, бо занадта вялікі ўпор на габрэйскія традыцыі, што характэрна для яе сям’і, – гэта, на яе думку, залішне.

Абраўшы форму рамана выхавання, Джэн Гіш паказвае фарміраванне асобы сваёй гераіні на фоне сацыяльных узрушэнняў і рэзкага ўсведамлення рознымі амерыканскімі меншасцямі сваёй сапраўднай каштоўнасці і разумення іх ролі ў амерыканскім грамадстве, што звязана і з пераацэнкай грамадствам гісторыі ЗША, як яна тлумачылася раней. Але Мона яшчэ і падлетак, яна глыбока і востра перажывае сустрэчы і раставанні, канфлікты і прымірэнне з каханым. Письменніца ўводзіць моцны рамантычны элемент, перадаючы адчуванне падлеткам сваіх неўсвядомленых інстынктаў і падспудных жаданняў, якія спачатку паказаны з добрай усмешкай, а потым становяцца крыніцай складаных перажыванняў, выкліканых у тым ліку і этнічным складнікам гераіні і прадмета яе пачуццяў.

Велізарнай вартасцю рамана, як і ўсёй дылогіі з’яўляецца гумар, з якім Гіш Джэн апісвае сітуацыі, якія выклікаюць эмацыйную рэакцыю гераіні, яе маці, сястры і іншых персанажаў рамана, прычым нярэдка іронія пераходзіць у сатыру, асабліва калі героі сутыкаюцца з непаразуменнем або нежаданнем зразумець культурныя адрозненні і стэрэатыпы.

Раман Гіш Джэн паказвае складанасць працэсу самаідэнтыфікацыі, паколькі навакольны свет пастаянна мяняецца, а з ім мяняюцца і ўяўленні людзей пра тое, што раней здавалася стабільным і нязменным, уключаючы пытанне расавай, класавай, гендэрнай і этнічнай ідэнтычнасці. Роўнасць, дэкларуемая амерыканскімі інстытутамі, нярэдка аказваецца крывадушнай, што асабліва праяўляецца ва ўзаемаадносінах белай большасці і этнічных меншасцяў. Падзеі барацьбы за грамадзянскія правы змянілі амерыканскае грамадства, але некаторыя лозунгі, якія тады адстойваліся, не страцілі сваёй актуальнасці і сёння.

ЛІТАРАТУРА

1. Cohen W. I., Tucker N. B. America in Asian Eyes. *The American Historical Review*. 2006. Vol. 111. № 4. P. 1092–1119.
2. Jen G. *Mona in the Promised Land*. New York : Vintage Books, 1996. 304 p.
3. Караваева Е. М. В поисках «земли обетованной»: герои Гиш Джен как представители «гибридного поколения». *Филология и человек*. 2019. № 1. С. 163–171.
4. Lee D. About Gish Jen. *Ploughshares*. 2000. Vol. 26. № 2/3. P. 217–222.
5. Milne L. A. Choosing Displacement : Scalar Variety, Fictional Memoirs, and the American Dream in «Mona in the Promised Land» and «American Soul». *South Atlantic Review*. 2015. Vol. 80. № 1–2. P. 42–61.
6. Tatlow D. K. The Puzzle of Identifying as Chinese. *The New York Times*. 2013. Sept.4. URL: <https://www.nytimes.com/2013/09/05/world/asia/the-puzzle-of-identifying-as-chinese.html>

REFERENCES

1. Cohen, W.I. and Tucker, N.B. (2006), “America in Asian Eyes”, *The American Historical Review*, Vol. 111, No. 4, pp. 1092-1119. (in English).
2. Jen, G. (1996), *Mona in the Promised Land*, Vintage Books, New York, 304 p. (in English).
3. Karavaeva, E.M. (2019), “In search of the ‘promised land’: Gish Jen’s characters as representatives of the ‘hybrid generation’” [“V poiskakh ‘zemli obetovannoy’: geroi Gish Jen

kak predstaviteli 'gibridnogo pokolenia'"]], *Philologia i chelovek*, No. 1, pp. 163-171. (in Russian).

4. Lee, D. (2000), "About Gish Jen", *Ploughshares*, Vol. 26, No. 2/3, pp. 217–222. (in English).
5. Milne, L.A. (2015), "Choosing Displacement: Scalar Variety, Fictional Memoirs, and the American Dream in 'Mona in the Promised Land and American Soul'", *South Atlantic Review*, – Vol. 80, No. 1-2, pp. 42–61. (in English).
6. Tatlow, D.K. (2013), The Puzzle of Identifying as Chinese, *The New York Times*, Sept. 4, available at: <https://www.nytimes.com/2013/09/05/world/asia/the-puzzle-of-identifying-as-chinese.html> (in English).

